

»Why we fight«-film, det danske stof, der til dels stammer fra fotografer, der i krigens sidste fase var attached diverse grene af modstandsbevægelsen etc.).

AAGE TROMMER

Faldne i Danmarks Frihedskamp 1940-45. Udgivet af Frihedskampens Veteraner med støtte af Statsministeriet og Frihedsfondet. Redigeret af IB DAMGAARD PETERSEN. København, Gyldendal, 1970. 462 sider. 79,70 kr.

I 1963 igangsatte Frihedskampens Veteraner en registrering af alle frihedskampens faldne. Dette initiativ resulterede i en fredning af de faldnes grave, en topografisk beskrivelse af ca. 750 mindesmærker (manuskript med tilhørende fotosamling befinder sig på Frihedsmuseet) samt den her anmeldte biografi over ca. 900 faldne modstandsfolk.

Bogen biografere de aktive modstandsfolk, der døde som en direkte eller indirekte følge af deres deltagelse i frihedskampen – derimod ikke søfolk, politifolk, gendarmere, hærens folk og folk i allieret krigstjeneste, idet der for disse kategoriers vedkommende allerede findes mindebøger. Bogen bygger på en gennemgang af en række arkiver, først og fremmest på materiale fra Erstatningsrådets arkiv, men derudover på materiale fra politiet, fra Direktoratet for Ulykkesforsikring og fra Rigsarkivets illegale samlinger (der var en skuffelse for dette arbejde). Endvidere bygger den på den allerede eksisterende modstandslitteratur (hvor savnet af systematiske fremstillinger af regionernes og de store modstandsorganisationers historie har været mærkbart), på en gennemgang af ca. 3000 tids- og småskrifter fra 1945 og 1946 og af de 150 vigtigste aviser i perioden maj-september 1945. Damgaard Petersen anvender om arbejdets størrelsesorden sammenligningen med Herkules, og det forstår man udmærket. Biografierne indeholder ud over personalia en oversigt over uddannelsesforløb og karriere, tilknytningsforhold til foreninger og politiske partier, en oversigt over deltagelsen i modstandsarbejdet og dødsomstændighederne. Dertil kommer en oversigt over kilderne (hvilket er meget værdifuldt) samt oplysning om begravelsesstedet.

Biografierne er, som redaktøren skriver i forordet, uegale. De er først og fremmest excerpter af kilderne til dem. Der er ikke blevet foretaget nogen kildekritisk prøvelse af de enkelte udsagns gyldighed, og i betragtning af, hvor enormt et materiale det drejer sig om, er det både forståeligt og indlysende, at det ikke er blevet gjort. Nogle af biografierne er fyldigere end andre, og det er også forståeligt, at heller ikke dette kunne være anderledes. Disse forhold har blot den konsekvens, at man ikke fra manglen på oplysninger om en biografers tilknytning til politiske, religiøse eller andre former for foreninger må slutte, at der ikke har været nogen sådan. Det samme forhold gør sig gældende ved oversigten over vedkommendes deltagelse i modstandsarbejdet, hvor nogle biografier er meget summariske, andre ret detaljerede. Et hagiografisk præg over nogle biografier må også noteres.

Uanset disse bemærkninger må bogen imidlertid karakteriseres som et nyttigt arbejdsredskab af stor værdi for enhver historiker, der arbejder med be-

sættelsestiden – for ikke at tale om materialet i det arkiv, Damgaard Petersen og hans medarbejdere har anlagt under deres arbejde. Dertil bør også nævnes bogens værdi af almenmenneskelig art som et vidnesbyrd om menneskers indsats, lidelse og død.

AAGE TROMMER

ERIK LUND: Fire millioner frie ord. Det illegale nyhedsbureau »Information« august 1943–maj 1945. Århus, Institut for presseforskning og samtidshistorie, 1970. 372 sider. 1 kort. 45 kr.

Bogen, som forfatteren kalder primært en pressehistorisk, sekundært en besættelsehistorisk studie, søger »at belyse den behandling, der blev (begivenhederne under besættelsen) til del i den illegale informationstjeneste, bygget op omkring det illegale nyhedsbureau Information«. Fremstillingen bygger først og fremmest på utrykt beretningsmateriale, især på beretninger, forfatteren selv har fremskaffet, men også på en del materiale fra 1945. Dertil naturligvis på Informations illegale udgaver.

Bogen er delt i tre afsnit. Det første – kronologiske – afsnit skildrer opbygningen af den illegale informationstjeneste og fylder ca. 180 sider. Først redegøres der for den indledende fase frem til marts 1944, da Børge Outzes illegale nyhedstjeneste fra august 1943 efter lang tids samarbejde blev sluttet sammen med Nordisk Nyhedstjeneste, der havde sit udgangspunkt i arbejdet omkring Frit Nordisk Forlag og stammede fra sommeren 1943. Skildringen føres videre frem til den 14. oktober 1944, da arbejdet blev oprullet og Børge Outze arresteret. I denne periode voksede bureauet støt under ledelse af Outze og spillede rollen som Frihedsrådets organ. Endelig skildres den afsluttende fase frem til den 4. maj 1945 – eller rettere den 15. maj, da Ebbe Munck sikrede Informations legale tilværelse. Bureauet blev i sidste fase genopbygget fra grunden af Kai Johansen. Dets finansiering sikredes ved statsmidler, og det blev gjort uafhængigt af alle andre illegale organisationer, også af Frihedsrådet: »Information bevarede hele tiden . . . kontakten til det legale Danmark, til politikerne, departementscheferne, politiets ledere, der i tankesæt og handling trods den ydre illegalisering fortsat i meget var det officielle Danmarks repræsentanter osv. Derved kom man på redaktionen til at arbejde og . . . til at tænke næsten som på et legalt dagblad. Man blev på intet tidspunkt grebet af den psykose, der kan gribe folk, som pludselig rives ud af deres normale tilværelse« (s. 140).

Denne holdning har også Erik Lunds sympati – trods al hans explicit udtrykte beundring for Børge Outzes indsats og gerninger. Synspunktet er ikke en efterkrigskonstruktion, men formuleredes allerede i efteråret 1944 af en af de ledende folk i den sidste fases Information, Eigil Steinmetz, da han advarede mod, at bureauet blev koblet ind som et mere eller mindre officielt organ for nogen organisation eller gruppe (s. 137). Advarslen refereres, og problematikken omtales også senere (s. 207 og s. 245–47, hvor et interessant citat fra den 9. april 1945 anføres), men den uddybes ikke, hvad der ville have været af stor interesse for så vidt, som den kunne belyse det illegale arbejdes heterogene sammensætning, udgangspunkter og holdninger, betinget af ideologiske forskelle og af, på